218

Ex Libris Nicolai

1776

M O W A
JASNIE WIELMOZNEGO
W I S Z O W A T E G O
MIECZNIKA y POSŁA ZIEMI ŁOMZYNSKIEY
Na Seſſyi Seymowey w Jzbie Senatorſkiey Dnia 19. Mieſiąca Września w Warszawie
M I A N A.

NAYIASNIEYSZY KROLU
PRZESWIETNE ZGROMADZONE RZECZYPOSPOLITEY STANY.

Głos wolnego Obywatela na mocy dawnieyszych y świeższych Praw zabeśpieczony, tey ieſt dzielności, że to Obywatel mowić może, co czuie; to czuć powinien, co Prawa gwałci, a cał u-ciſka Narod, co ieſt źrzodłem Kraiowych nieszczęśliwości, y pierwszą sprężyną nachylaiącą Oyczyznę do upadku y zguby, a wyzuwaiącą Ję z Jey Powagi y Jeſteſtwa.

Użyię więc Głosu Obywatelſkiego w tey władzy, iaka ieſt oſtrzeżona nadmienionemi Prawami, a użyię go końcem ratunku całego Obywatelſtwa, z tey szkodliwey, w ktorey ieſt Prawem przeszłego Seymu pogrążone uciſkow przepaści.

Jęczał Narod pod ciężarami wymyślonych uciemiężeń w rodzaiach swoich y gatunkach, szeroko w Kſiędze Działania Seymu przeszłego wypisanych, nadeszła y zbliżyła ſię chwila pełna nadziei, że nieprawność goruiąca w czaſie teraźnieyszych Obrad zniżona y ſtarta zoſtanie.

Podana Stanom Zgromadzonym Tabella wydatkow Cywilnych y Woyſkowych, przez J. O. Xiącia Jmci Biſkupa Wileńſkiego, Godnego Senatora, pracowicie y porządnie sporządzona, to okazuie do czego ia dążę z moiemi wyrazami, nie bez uczucia żalu y zadziwienia. Bo czyiegoż nie zaſtanowią umyſłu w tey Tabelli umieszczone wydatki Rzeczypospolitey z Prawa przeszłego Seymu wyczerpnięte? Kogoż wſkros nie przerażą te liczne bez zamiaru Pensye, Datki, y nadgrody? a pogotowiu iakiegoż nieszczęśliwey sytuacyi Naszey ta bez umiarkowania szczodrość nie wyſtawuie widoku? Kiedy w niey każdy duchem bezſtronności rządzący ſię doyrzeć, y nayproſtszym zdaniem poznać może, że wolny Narod, rownym sobie Obywatelom, nieiaki haracz coroczny płacić, z wyniszczeniem Skarbu Publicznego ma sobie przepisany, wszakże tego oczywiſta widzić ſię daie w Tabelli wspomnioney prawda; Bo pytam ſię, co maią znaczyć te Pensye dożywotnie? Kapitały darowane? Indemnizacye? Publiczne Intraty aſſygnowane? dane? ieżeli nie uciſk Narodu, y zgubę własnego Skarbu Oyczyzny.

Inne Narody dobrze rządzące ſię, na to ſkładaią Podatki, aby w czaſie potrzeby Kraiu, mieli Fundusz dla ratunku onego, My go na to daiemy, abyśmy nasycili partykularnych chęci. Y na toż to udział Maiątku swego poświęca Obywatel podatkuiący z rożnego źrzodła, nie bez cięszkości wielkiey, do Skarbu Publicznego? żeby rowny Obywatel Kraiowy swoie powiększał mienie, y ſtał ſię potym mocnieyszym dla pognębienia ſłabszego? y tenże to zbior Podatkowania od

56

Obywatelow Wolnego Narodu złożony, obracać ſię ma dla chciwości dążących do podgarnienia go ku swoiey wygodzie? ktoż zatym ieſt, coby nie znał uciśnienia wewnętrznego, y nie doyrzał ohydnego w Oyczyznie Naszey pragnienia powiększaiącego Maiątki partykularne z Dochodow publicznych?

Nie wchodzę ią w roſtrząsanie tych powodow, dla ktorych tak rozliczne y wielkie, Prawem przeszłego Seymu, są wyznaczone nadgrody, rozwodzić ſię nie chcę z okazaniem prac, przyſług, y zarobkow w Oyczyznie wydoſtarczaiących wyznaczonym płacom, bo te zoſtawuię każdego rozsądkowi, poznaniu, y rozwadze; ale mowię, gdyby kto y znaczne Rzeczypospolitey uczynił przyſługi, z ktorychby korzyść, ocalenie y ſławę Narodu widzieć można było, czyli ten mogłby wszelako, pomimo pragnioney od Oyczyzny nadgrody, doſtateczną teyże Oyczyznie, od ktorey wszyſtko to ma co ma, y mieć będzie w biegu życia maiątku swego, uczynić wyſługę, y rowną, a powinną dla Niey wywiązać ſię wdzięcznością? ia myślę że ciężko wiele liczyć takich, ktorymby, Oyczyzna, a nie raczey oni Oyczyznie wszyſtko cokolwiek maią, byli winnemi; a za coż prze Bog! tak wielkie od niey zyſkuią nadgrody? y tak ſtali ſię niemiłoſiernemi, w czaſie owym nayokropnieyszym, kiedy Obywatele iey, przez rozbior od Sąſiedzkich Mocarſtw, przez przykry widok oddziału Kraiow Rzeczypospolitey y Braci naszych w nim zagarniętych w smutney y politowania godney zoſtawali poſtaci; tam gdzie za uszczupleniem Granic Polſkich roſtropnie wnoſić należało, że myśli wszyſtkie, przeszły Seym ſkładaiących, obrocone zoſtaną na wprowadzenie dobrego w Kray porządku, uszczęśliwienie Oyczyzny, przywrocenie dawney chwały Narodowey. Widziemy z doświadczenia, że na to były wytężone, aby o oſtatnie Oyczyznę, y Kray cały przyprowadziły zubożenie y upadek!

Wszak dosyć przeświadczyć może Prawo przeszłego Seymu, Kommiſſyą Likwidacyiną długow Rzeczypospolitey wyznaczoną, uſtanowione, o tym, co mowię, że gdy dawnieysze nie są zaspokoione długi, y w ſtanie uiszczenia ſię nie ieſt Rzeczpospolita, nowo przybyłe, ieżeli znieſione nie będą, przynaglą Stany na przyszłym Seymie Seymuiące, że wyrownywaiącą długom dla własnych Obywatelow będzie muſiała odſtąpić iaką część od zaborow Kraiu, chcąc znieść ciężary Oyczyzny; a tak gdy Sąſiedzkie Mocarſtwa rozebrały obszerne Rzeczypospolitey Naszey Prowincye, resztę pozoſtałą Kraiu, prywatnych chęciom oddać będziemy przymuszeni, y za czasem wyzuiemy ſię zupełnie z obszernych Dzierżaw Państw Rzeczypospolitey, do Skarbu Publicznego Podatki niosących; poydzie zatym, że Narod zubożony, ani z nędzy powſtać nie będzie mogł, ani tak nawet, iak dziś ieſt, utrzymywać ſię dłużey.

Ale rozumiałby kto, że tylko wyliczane rodzaie nadgrod, ubożą Oyczyznę, dokazuie u Nas nierząd, ktory ieſt prawidłem poſtępowania naszego, iż zewsząd Oyczyzna szkodować muſi, przez ogołocenie Skarbu; Przypatrzmy ſię tylko wszyſtkim Cywilnym y na każde Magiſtratury Expensom, chociaż wprawdzie iedne z mnieyszym kosztem, drugie daleko z większym nakładem utrzymuiemy; aż tam w nich niektorych y względem Osob wielosci, y względem Pensyi znaydziemy zbytek, tak dalece: iż coby iedna Osoba zaſtąpić mogła, biorąc Pensyą więcey niż doſtateczną, to pod rożnemi tytułami na wielu Pensye powyznaczane Skarb Publiczny wyniszczaią.

Przybyło do Skarbu Publicznego Dobr y Summ nie mało po zgaszonym Zgromadzeniu Xięży Jezuitow, ktore były Funduszem dotąd ku utrzymywaniu Edukacyi Narodowey; to przybycie Dobr do Skarbu Narodowego, pomnożyło nie potrzebne Urzędy y Juryzdykcye z Pensyami, ktore ſię ſtały zawadą z uszczupleniem Nauk w Polszcze, iakże ieſt obrocone y rozporządzone? ciekawi ieſtesmy donieſienia godnych Delegatow z pośrodka Stanow Rzeczypospolitey wyznaczonych, ktorzyby Nas o rozrządzeniu Dobrami Poiezuickiemi, pewności lokowanych Summ (rozumiem że z naylepszym użytkiem Kraiowym) naydoſtateczniey uwiadomili, a tym czasem można mowić, że nie potrzebne tak do rządzenia Dobrami temi, iako y Sądzenia Spraw, ztąd wynikłych,

oso-

osobne Prawem przeszłego Seymu powyznaczane były Juryzdykcye; bo Kommissya Skarbowa, za iednąż Pensyą, mogłaby była te wszystkie odbywać, y napotym może.

Te to są wykłady dotkliwości Obywatela z urzędu od Ziemi swey mowiącego, ktore wyrażam przed W. K. MCIĄ y Stanami Zgromadzonemi Rzeczypospolitey, bo gdybym zamilczał, rozumiałbym, że nie dopełniam moiego obowiązku, sprzeciwiam się moiemu przeświadczeniu, y grzeszę przeciwko tym powinnościom, ktorem winien moiey Oyczyznie; pragnę zatym, aby za weyzrzeniem w niepotrzebne wydatki, po uchyleniu iednych nieprzyzwoitych nadgrod, po umiarkowaniu y zmnieyszeniu choynych pensyi, odięciu pod rożnemi pozorami wyznaczoney płacy, rząd w Kraiu naszym zakwitnął, ekonomika kraiowa była wydoskonalona, a Skarb Publiczny pomnożony został; y nie na inne, iak tylko na nieuchronne Rzeczypospolitey potrzeby był obracany; y to iest szczerą moią żądzą y prawdziwą prozbą.

Miło będzie na ten czas Obywatelowi poświęcić iakąś część maiątku swego, do Skarbu Publicznego, gdy będzie widział, że przyłożenie się iego, uczyni Skarb Publiczny obfitszy, a iemu przyniesie spokoyność wewnętrzną, y będzie mogł zasypiać swobodnie w domu, pod zasłoną publicznego bespieczeństwa.

Mowiąc zaś o wydatkach nadzwyczaynych Rzeczypospolitey, a ztąd widoczney zgubie Narodowego Skarbu, nie od rzeczy zdaie mi się wspomnieć: o nadaniach emfiteutycznych na Krolewszczyzny, Prawem przeszłego Seymu z zgwałceniem naydawnieyszych y nayuroczystszych Praw o szafunku, W. K. MCI z rąk odiętych, że te nadania stały się ze szkodą Rzeczypospolitey; bo każdemu iest wiadomo, iż ten mogł zyskać Prawo na przeszłym Seymie, kto się pociągnąć do Dobr Krolewskich nie lenił; a przecięż ten chleb tylko dla zasłużonych, za nadgrodę cnocie, dawany bydź powinien; między zaś Emfiteutami wielu liczyć można, ktorzy naymnieyszego dowodu swey przysługi nie dali Oyczyznie, a zatym te nadania emfiteutyczne, przez samą sprawiedliwość uchylone bydź powinny.

Ale znayduią się w rzędzie łask przeszłego Seymu, y expektatywy, niektorym Obywatelom na pewne Krolewszczyzny pozwolone, ktorych Seym przeszły dozwalać nie był powinien; bo miał zagrodzenie Prawa lat 1550. a potym 1613. potwierdzonego, y następnie 1699. nareszcie 1717. nastąpionego, iż expektatywy na żadną dostoyność, ani na żaden wakans wychodzić nie powinny; gdy zatym te nadmienione Prawa zniesione y wzruszone nie były, y zostały Prawem, toć poźniey stanowione temu przeciwne, nie można nazwać tylko samym bezprawiem; y z tych pobudek, aby te expektatywy Prawem przeszłego Seymu dozwolone, zniesione były, W. K. MCI y Prześwietnych Stanow dopraszam się.

Nie zmierzam wszelako moiemi wyrazami do tego, żeby ci, ktorych są znaczne, są prawdziwe w Rzpltey zasługi, y o ktorych taż Rzplta iest dostatecznie przeświadczona, a pomiernemi nieiako iuż są obdarzeni łaskami, mieli zostawać bez iakowegoś zawdzięczenia, boby stygła ochota do służenia Oyczyznie; a zatym nie o tych tu mowię, ktorzy przez względy na prawdziwe zasługi swoie, sprawiedliwie należącey im nadgrody, stali się uczestnikami.

Pomimo wspomnionych w Prawie ostatniego Seymu, dla Narodu, ciężkich Uchwał, coż mowić? o powyznaczanych rozlicznych po wszystkim Kraiu Oboyga Narodow Kommissyach? tu dopiero naymocniey cały stęknął Narod, tu Obywatel bez wiedzy, bez doniesienia, w Izbie Delegacyiney, na wyzucie siebie z maiątku, od Dziada, Pradziada zadziedziczonego, miał podpisany Dekret, tu bez sądu, bez rozwagi, bez poznania interessu, to mocnym y niewzruszonym ubespieczono Prawem, co nayoboiętnieyszey podlegało wątpliwości, y żeby wyznaczeni Kommissarze byli narzędziami wykonywaiącemi niesłychaną nigdy w Narodzie gwałtowność, przepisano sposob sądzenia. Wszak nikt zaprzeczyć nie może, żeby się takie nie znalazły ustanowienia Kommissyow w Prawie przeszłego Seymu? skutki zaś tych Kommissyow gwałtowne y bezprawne po wielu mieyscach, komuż w Narodzie

 naszym

naſzym ſą tayne ? przekładać zatym ich, iako przed wiadomemi, nie widzę potrzeby.

Doſyć powiedzieć, że Kommiſſye utworzone, wewnętrzne wzruſzyły, zamięſzanie, wielu Obywatelow z maiątkow wyzuły, do nędzy y ubostwa przyprowadziły, a w korzyści dla Kraiu ſtały ſię naypierwſzym nierządem y uciśnieniem Obywatelow. Toż ſię ma rozumieć y o wyſzłych przeſzłego Seymu Sancytach, że te wſtrzymywały kurs ſprawiedliwości, po Juryzdykcyach ſądowych całego Kraiu; te wzbraniały czynić exekucyi, z Dekretow nayſprawiedliwiey zapadłych; te wypadały na cudzą właſność, przyznaiąc onę wyrabiaiącemu; a że w iednym zamknę wyrażeniu, te wſzyſtkie wſpomnione przeſzłego Seymu roboty, w oſtatni cały Narod wprowadziły nierząd, y z fortun, oraz z pieniędzy Obywatelow ogołociły.

O poro czaſow naſzych prawdziwie nieſzczęśliwa! o loſie prawdziwie zawiſtny! o Oyczyzno moia! pełna nędzy y upadku! kiedy Kraie ſtraciliśmy, doznawać nam przyſzło, w reſzcie pozoſtałych Rzeczypoſpolitey części, wſzelkiego rodzaiu nieſzczęść, ucisków y nierządu, y w wykonaniu tego wſzyſtkiego bydź poſłuſznemi, a ieſzcze przez Obywatelow właſney Oyczyzny uknowanych.

Nayiaśnieyſzy Miłościwy KROLU podźwigniy nas W. K. MC z tey przepaści kraiowych nieſzczęśliwości, potężnym Ramieniem ſwoim, wſzak na to na czele ſtanąłeś teraźnieyſzego związku, abyś Obywatelow widział w pomyślności y uſzczęśliwieniu? racz ſię W. K. M. łaſkawie przyłożyć, aby te wſzyſtkie uciążliwe przeſzłego Seymu Prawa zniesione zoſtały; rozpoznania Kommiſſyow był wynaleziony ſpoſob iak naylepſzy; bo troſkiwość Obywatelow w Kraiu, naywięcey obchodzi uſtanowienie Prawa na rozpoznanie rzeczonych Kommiſſyi, y znieſienie nieprawnych Sancytow.

Są ieſzcze w oczekiwaniu wielu Obywatelow, ktorzy od rożnych Magiſtratur kraiowych, ſą odeſſani do Stanow Rzeczypoſpolitey, widzieć ſię iuż daią, na piſmie, rozdane ich żądania, przenikaiące zażalenia; iako iedni w materyach do Seymu należących, drudzy gwałtowną przemocą uciśnieni y z Dobr wyzuci, do naywyżſzey w Stanach Zgromadzonych Rzeczypoſpolitey władzy uciekaią ſię o ſprawiedliwość; Tey żadnym ſpoſobem odmowić nie należy, boby byli zawiedzeni na publicznym ſwoim zaufaniu, ktore maią w teyże ſprawiedliwości Rzeczypoſpolitey, a krzywda ich zoſtałaby, bez dania wſparcia y pomocy, przepomniana.

Nareſzcie iak w pierwſzym głoſie moim zamowiłem łaſkawą pamięć W. K. MCI y Rzeczypoſpolitey, aby żądania w inſtrukcyach umieſzczone, ktore ſą nieodbicie potrzebne, były rezolwowane, tak gdy Ziemia moia ieſt w tey konieczney potrzebie, przez uſtanowienie na przeſzłym Seymie Prawa, y wypadłe Sancitum, uciśniona; a Obywatelę teyże Ziemi uchylenie tego Prawa w inſtrukcyi naſzey nayſzczegulniey oſtrzegli, aby też Prawo y Sancitum znieſione było, powtorne ponawiam prozby; do czego, wygotowane w czaſie, do Laſki podam proiekta, y o rezolucyą w tey mierze dopominać ſię będę.

Kolossy choc naytrwartsze Czas niszczy
z Serc Kolossu w Potomkach= dalekie
niewbaławieli-
Pamięcy y wdzięczności dla naszego Krola
Ktorego Uszczęsliwiać Narod była wola,

1790.

Jan. Sedani. kupiec. wina. wengerskiego. Die 6. [illegible]